

УДК: 327:061.1(100)

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЗАСАДНИЧІ ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРАНСТИХООКЕАНСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА

Демчишак Руслан

Національний університет “Львівська політехніка”

(стаття надійшла до редколегії – 2.11.2016 р., прийнята до друку – 15.12.2016 р.)

© Демчишак Р., 2016

Визначено етапи формування та раунди переговорів щодо створення Транстихоокеанського партнерства. Досліджено концептуальну сутність угоди щодо створення та базові принципи функціонування нового інтеграційного об'єднання. З'ясовано місце ТТП у сучасній системі міжнародних відносин.

Ключові слова: Транстихоокеанське партнерство, Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво, Азійсько-Тихоокеанський регіон, США, Китай.

THE STAGES OF FORMATION AND BASIC PRINCIPLES OF THE TRANS-PACIFIC PARTNERSHIP ORGANIZATION

Ruslan Demchyshak

The main goal of this study is to determine the stages of development, conceptual notion of the agreement on establishment of the Trans-Pacific Partnership (TPP), as well as political and economic role and place of a new organization in the modern system of international relations. Systemic-structural, comparative and historical research methods are applied in the course of research.

The obtained results have established that the idea of TPP had derived from consultations between individual States within the framework of APEC (the Asia-Pacific Economic Cooperation) in the 1990s, through the agreement on a closer economic cooperation between four small countries (New Zealand, Singapore, Chile and Brunei) in 2005 to an ambitious project, negotiations on which were up to 5 October 2015 (the agreement on the establishment was signed on 4 February 2016) with the participation of twelve leading countries in the Asia-Pacific region (APR), including Japan and the United States. TPP aims at rationalizing and harmonizing of economic cooperation between the parties, legalizing the agreement on free trade in a more accurate system meant to be founded on common rules. Given the comprehensive coverage of trade fields, openness to accession by third countries, and inclusion in the agreement items of “new generation” (intellectual property rights, telecommunications and environmental standards), the Trans-Pacific Partnership has gained reputation of a “gold standard” agreement. At the same time, TPP can be considered as a proposed by the USA political and economic alternative to the growing influence of China in the Asia Pacific region. Russia – a member of APEC – also does not have any clear position regarding the new organization. Establishment of the largest trading block in the world that excludes China and Russia is an equivalent to drawing of economic dividing lines in the region which largely influences growth of the world economy.

Key words: Trans-Pacific Partnership, the Asia-Pacific Economic Cooperation, Asia-Pacific, the USA, China.

Актуальність теми дослідження зумовлена високою динамікою політичних і економічних процесів, що формують стійку тенденцію до перетворення Азійсько-Тихоокеанського регіону на найважливіший центр світової політики й економіки. Ключовою умовою формування ефективної відкритої економіки України є вироблення такої моделі міжнародного співпраці, яка найбільшою мірою враховувала б наявний потенціал взаємодії у сферах торгівлі,

інвестицій, науково-технічної діяльності тощо. У цьому контексті досвід нового інтеграційного об'єднання – Транстихоокеанського партнерства – становить значний інтерес для вироблення та реалізації зовнішньої політики України, передусім її економічної та інтеграційної складових.

Окремі аспекти інтеграційних процесів у Азійсько-Тихоокеанському регіоні досліджено у працях Н. Д. Городньої [1] та С. О. Шергіна [11].

Однак проблематика саме Транстихоокеанського партнерства як нового інтеграційного об'єднання ще не була предметом жодного наукового дослідження (за винятком журналістської публікації В. К. Ремчукової) [8].

Метою цього дослідження є визначення етапів становлення, концептуального змістового навантаження угоди щодо створення Транстихоокеанського партнерства, а також політико-економічної ролі та місця нової організації в сучасній системі міжнародних відносин.

4 лютого 2016 року міністри торгівлі Австралії, Брунею, В'єтнаму, Канади, Малайзії, Мексики, Нової Зеландії, Перу, США, Сінгапуру, Чилі і Японії підписали в новозеландському місті Окленді угоду про створення Транстихоокеанського партнерства (ТТП), підвівши остаточний підсумок попередніх переговорів, що завершилися 5 жовтня 2015 року. Загальний ВВП країн-членів ТТП становить більш ніж третину світового, і оцінюється в 27,5 трлн доларів. При цьому про свій намір в перспективі приєднатися до ТТП вже почали заявляти представники Індонезії, Тайваню, Тайланду, Філіппін і Південної Кореї [6].

З огляду на значення Транстихоокеанського регіону на ринку економічної конкуренції, а отже і політичну вагу та вплив країн регіону на міжнародній арені, ідея співпраці між ними була актуальною ще з початку 1990-х рр.

Прототипом Транстихоокеанського партнерства була преференційна угода під назвою "тихоокеанська четвірка". На початку 1990-х рр., безпосередньо на самітах Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС, куди входить 21 держава, включаючи Китай та Росію) за участі США, Сінгапуру, Австралії, Чилі, і Нової Зеландії були неформально розглянуті питання започаткування нового типу торговельної угоди за участі "однаково мислячих" держав. На декількох самітах АТЕС, що проходили впродовж 2002–2005 років, Сінгапур, Чилі та Нова Зеландія узгодили більш тісний економічний зв'язок. Це рішення стало наслідком тривалих переговорів [4].

Варто виділити такі етапи формування ТТП:

1) 1990-ті роки – активні дебати США, Сінгапуру, Австралії, Чилі і Нової Зеландії про започаткування нового типу торговельної угоди;

2) 2002–2005 рр. – на саміті АТЕС тісніший економічний зв'язок узгодили Сінгапур, Чилі та Нова Зеландія;

3) в квітні 2005 року до вищезазначених країн приєднався Бруней;

4) червень 2005 року став визначальним для формування угоди, під час саміту торговельних міністрів АТЕС. Було оголошено про успішне завершення переговорів по ТТП;

5) 2008 р. – цим проектом зацікавились США;

6) 2012 р. – США заявило про намір включити Японію до складу ТТП;

7) 5 жовтня 2015 р. – в Атланті (США) досягнуто принципової згоди щодо створення Транстихоокеанського партнерства між 12-ма країнами;

8) 4 лютого 2016 р. – усі 12 країн підписали угоду про створення ТТП. Ратифікувати цю угоду можна протягом 2 років [7].

Етапи раундів переговорів щодо створення ТТП:

1) березень 2010 р. – перший раунд переговорів у Мельбурні;

2) листопад 2010 р. на саміті АТЕС у Японії президент В'єтнаму оголосив про приєднання до переговорів як повноправного члена;

3) листопад 2010 – листопад 2011 – відбулось 8 раундів переговорів;

4) 2012 рік – приєднання до переговорів Канада та Мексика;

5) 2013 рік – приєднання Японії до переговорів [8].

Необхідно зазначити, що створення організації Транстихоокеанського партнерства ще не завершено, оскільки угода досі не ратифікована Конгресом США.

Текст угоди та його зміст досі є закритим, що викликає багато суперечливих суджень про те, наскільки ефективним буде ТТП і якими будуть наслідки вступу в силу цієї угоди для країн, що не є його учасниками насамперед для Китаю та Росії.

США, акцентуючи увагу на економічних перевагах ТТП, обґрунтовують свою позицію дослідженнями, проведеними свого часу експертами дослідницького інституту East-West Centre. Прогнози передбачають, що нова організація збільшить ВВП 12 країн-учасників на 285 млрд доларів до 2025 року. Це партнерство зробить країни багатшими на 77 млрд доларів. Саме цими цифрами і оперували США, просуваючи ідею ТТП, що об'єднує країни, на які доводиться 40 % світової економіки і 25 % світової торгівлі.

Утім, є багато незгодних з такою оцінкою зростання ВВП країн-членів ТТП. Зокрема, експерти канадського інституту C.D. Howe Institute вважають, що ВВП 12 країн збільшиться, але куди скромніше – лише на 74 млрд доларів, або всього на 0,21 % більше ніж базовий прогноз. Більше того, станеться це не до 2025 року, а тільки до 2035 року. Інші економісти і зовсім не бачать економічного ефекту від партнерства. Зокрема, в дослідженні Asian Development Bank Institute передбачається, що ВВП США ніяк не зміниться від приєднання до ТТП [12].

Протягом останніх років проект Транстихоокеанського партнерства став одним з ключових напрямів політики США в Азійсько-Тихоокеанському

Регіоні (АТР). ТТП повинно стати першим кроком на шляху формування Азійсько-Тихоокеанської зони вільної торгівлі (АТЗВТ), закріпивши вигідні для американців стандарти і правила економічного співробітництва в найбільшій “інституціональній оболонці” вільної торгівлі в АТР. Проте, навіть без урахування перспектив утворення АТЗВТ, Транстихоокеанське Партнерство під патронатом США стане майданчиком, який дасть змогу Вашингтону очолити процес формування норм, правил і стандартів співпраці економік АТР, тобто, запропонувати свої правила і стандарти, вигідні найбільшою мірою саме Сполученим Штатам.

Далі, очевидно, доречно проаналізувати програмні принципи нової міжнародної організації. Варто зазначити, що підписана 5 жовтня 2015 року угода про ТТП стала підсумком переговорів на міністерському рівні, що пройшли в Атланті. Хоча переговорний процес і його результати детально не розголошувалися, проте з витоків у ЗМІ і окремих заяв урядів країн можна судити про результат зустрічі. У день підписання угоди Вашингтон заявив про відміну мит на японську продукцію автомобільної промисловості. Крім того, в результаті переговорів найбільший експортер молочних продуктів – Нова Зеландія досягла полегшеного доступу на північноамериканський ринок, тоді як американські виробники – на сільськогосподарський ринок Японії. Додаткові угоди також заторкують просування в областях відкриття й уніфікації ринків праці, врегулювання питань екологічного навантаження, торгівлі послугами та Інтернет-торгівлі. Окрім того, в договорі йдеться не лише про економіку. Країни-учасниці ТТП зобов’язуються дотримуватися певних стандартів у трудовій політиці; що, зокрема, змусить соціалістичний В’єтнам допустити створення незалежних профспілок. Також угода про ТТП передбачає прозору процедуру держзакупівлі і сприяє зниженню ролі держави в економічній сфері [2].

Якщо врахувати концептуальний зміст угоди, то можна зробити висновок про те, що він ґрунтується на створенні інституціональної однорідності економік країн-учасниць. Регулювання таких сфер діяльності, як інвестиції, державні закупівлі, конкурентна політика, а так само робота державних монополій і корпорацій, охорона довкілля і правила в сфері трудових взаємовідносин, реалізація і функціонування міжнародних ланцюгів постачання у межах глобальних виробничих ланцюгів – це усе головні аспекти створення без бар’єрного середовища для ведення бізнесу на території країн, які роблять близько 40 % світового ВВП [9].

Уже в Преамбулі Угоди про ТТП заявляється намір сторін заохочувати високий рівень захисту довкілля, зміцнювати права робочої сили. Окремим принципом позначено прагнення до прозорості та верховенства законів, усунення хабарництва і корупції в торгівлі та інвестиціях. Признається важливість зміцнення макроекономічної співпраці, враховуючи питання, пов’язані з обмінним курсом.

Останній пункт Преамбули однозначно свідчить, що Угода припускає розширення партнерства за рахунок входження в нього інших держав або окремих митних територій з метою подальшого зміцнення регіональної економічної інтеграції та створення Азійсько-Тихоокеанської зони вільної торгівлі [9].

Не зважаючи на виняток, Угода пройнята пафосом сприяння і полегшення торгівлі товарами. Для прискорення процедури проходження вантажів через митницю кожна сторона повинна швидко опублікувати таку інформацію “недискримінаційним і легкодоступним способом для ознайомлення зацікавлених сторін з наступних питань”:

1) імпорتنі, експортні, транзитні процедури (враховуючи інформацію про порти, аеропорти й інші процедури в пунктах в’їзду), а також вимоги до форм і документів;

2) вживані ставки мит і податків на імпорт/експорт;

3) правила для класифікації оцінки вартості продукції для митних цілей;

4) закони, правове й адміністративне регулювання загального застосування правил походження товару;

5) обмежень або заборони на експорт/імпорт/транзит;

6) платежів і збори, що стягуються з імпорту/експорту/транзиту, або пов’язаною з ними діяльністю;

7) штрафів за порушення вимог оформлення імпорту/експорту/транзиту;

8) процедур апеляції;

9) угод або частини угод країни або декількох країн відносно імпорту/експорту/транзиту;

10) адміністративних процедур, що належить до встановлення імпорتنих квот;

11) кореляційних таблиць, що показують відповідність між новою і попередньою національною номенклатурою товарів [5].

Текст Угоди однозначно свідчить, що будь-яка країна АТЕС має право подати письмову заявку на вступ у ТТП, після чого буде створена робоча група, яка і проведе переговори з країно-претендентом про умови вступу. Інакше кажучи, принципівих або

формальних перешкод ні для Китаю, ні для Росії, ні для Південної Кореї щодо вступу в ТТП немає. Є змістовні бар'єри, пов'язані з вимогами статей Угоди, що регулюють конкуренцію і ринки, діяльність "призначених монополій", а також недискримінаційний доступ до державної закупівлі. Сьогодні реальна структура економіки і державна економічна політика, що проводиться, не дозволяє ні Китаю, ні Росії, ні Південній Кореї з негайною вигодою для себе стати учасниками ТТП [13].

Якщо говорити про інвестиції, візи, працю і довкілля, варто наголосити на тому, що регулювання інвестицій припускає відсутність обов'язкових додаткових зобов'язань за рівнем локального контенту в експорті або місцевих закупівлях. У тій самій главі детально розглянуто питання захисту інвесторів від прямої і непрямой експропріації їхньої активів і визначення об'ємів справедливої компенсації. Передбачена процедура вирішення суперечки між інвестором і державою.

Глава про працю спрямована на усунення усіх форм примусової та дитячої праці, захисту прав зайнятих на свободу асоціацій і колективний договір.

Глава про довкілля зумовлює неприйнятність використання національного екологічного законодавства як прихованої форми протекціонізму [9].

Можна зробити такі узагальнення, що діяльність ТТП на регіональному та міжнародному рівні. Сьогодні є дванадцять країн-членів цього партнерства і перспективи в цих країнах та подальший розвиток ВВП, і не тільки. Уже на 2025 рік прогнозують високий ріст економічної та торговельної діяльності, але є свої певні мінуси. США веде політику протекціонізму, яка заважає деяким країнам розвиватись. Не зважаючи на це, ТТП враховує інтереси всіх держав-учасниць.

Аналізуючи Угоду, варто зазначити, що в останній, 30-ій главі прописані механізми введення в дію цієї Угоди, процедури прийому нових членів, виходу з нього. Зокрема, відзначається, що якщо не усі держави, що підписали Угоду про ТТП, зможуть її належно юридично оформити відповідно до національного законодавства впродовж двох років, то вона все ж зможе набути чинності. Для цього треба, щоб її ратифікували мінімум шість членів, на долю яких у 2013 році доводилося не менше ніж 85 % загального ВВП країн – початкових учасників.

Транстихоокеанське партнерство за всієї його очевидної зав'язки на інтереси США, різною мірою враховує інтереси усіх учасників. Так, за оцінкою експертів, такі країни, як Малайзія, В'єтнам і Японія отримуватимуть досить відчутну економічну вигоду за рахунок можливості максимально наростити свій

експорт у межах ТТП. Наприклад, приблизно 60 % В'єтнамського експорту текстилю зараз доводиться на країни-учасниці ТТП, але в цих країнах існують досить високі митні бар'єри – зокрема, в США в'єтнамський текстиль обкладається 18 % митом. Обнуління мит, звичайно ж, активізує експорт в'єтнамського текстилю, але, водночас, оголить в'єтнамський ринок для ще більшого проникнення, наприклад, молочної продукції з Нової Зеландії. Японські виробники автомобілів і запасних частин для них також можуть виявитися серед головних переможців, оскільки вони дістають дешевший доступ до найбільшого експортного ринку США. Угода понизить імпорتنі мита для Австралії та Нової Зеландії [5].

З формального погляду Транстихоокеанське партнерство є стандартним регіональним економічним блоком, побудованим за принципом "зона вільної торгівлі плюс" (ЗВТ). Тобто, він припускає усунення більшості цінних і кількісних бар'єрів у взаємній торгівлі товарами плюс комплекс заходів із лібералізації торгівлі послугами, інвестиційно-технологічної співпраці, гармонізації стандартів і так далі.

Водночас за своїм змістом ТТП можна назвати організацією, значення якої виходить зовсім за межі питань регіональної економічної співпраці. Адже угода накладає додаткові вимоги порівняно із зобов'язаннями, пов'язаними з членством у СОТ, а також охоплює широке коло регуляторних питань, які зараз до компетенції СОТ не належать. Тому цілком імовірно, що СОТ і іншим міжнародним економічним організаціям у майбутньому доведеться враховувати задані Транстихоокеанським партнерством нові орієнтири.

Російський науковець-міжнародник Сергій Афонцев виокремлює такі нововведення, що з'явилися в договорі про Транстихоокеанське партнерство, які можуть вплинути на майбутнє формування системи міжнародної торгівлі.

По-перше, угода про ТТП передбачає радикальне посилення захисту прав інтелектуальної власності. З одного боку, в угоді провідну роль відіграють активи, що ґрунтуються на інтелектуальній власності (товарні знаки, патенти, ноу-хау, програмне забезпечення, медіа продукти і тому подібне), сучасних процесах міжнародної торгівлі (особливо торгівлі послугами) і транскордонного інвестування. З іншого боку, що відповідає реальним проблемам регіону, де дуже вільне (виражаючись дипломатично) відношення до об'єктів інтелектуальної власності традиційно представляє дуже хворобливу проблему для правовласників.

По-друге, у межах ТТП передбачений безпрецедентно високий рівень захисту прав інвесторів, які

серед іншого отримали можливість у разі виникнення спірних ситуацій з урядами суверенних держав звертатися в міжнародні судові інстанції, що належать до позанаціональних юрисдикцій. Відношення до цих нововведень демонструє радикальну поляризацію – від вітань на адресу закінчення ери “безкарних конфіскацій приватних активів безвідповідальними урядами” до емоційних протестів проти “тріумфу міжнародних корпорацій над громадськими інтересами”. Про наслідки прийнятих рішень можна буде судити тільки після декількох років (зокрема, на основі реальної судової практики), але вже зараз можна сказати, що завдяки підвищенню гарантій захисту інвесторів країни ТТП мають усі шанси кардинально зміцнити позиції в міжнародній конкуренції за інвестиційні ресурси.

По-третє, угода про ТТП стала першим регіональним блоком, де до питань економічного регулювання належать екологічні та трудові стандарти. Найважливіше значення має пряма заборона використовувати занижені стандарти у відповідних областях для створення штучних переваг (наприклад, за рахунок низького рівня заробітної плати в галузях, де заборонена діяльність незалежних профспілок) і забезпечення інвестиційної привабливості (наприклад, за рахунок відсутності дієвої системи штрафів за забруднення атмосфери і водних ресурсів). За введення відповідних норм уже давно виступали не лише бізнес-суб'єкти, що діють на території економічно розвинених країн, але і екологічні, і гуманітарні міжнародні організації по всьому світу. ТТП уперше зробило їхні пропозиції реальністю [13].

По суті, ці нововведення переважно забезпечують просування інтересів великих інвесторів і правласників, якими, відповідно, є провідні транснаціональні корпорації, більшість з яких базуються в Сполучених Штатах. Але говорити про те, що ТТП вигідно тільки США і ТНК було б неправильно, оскільки в цьому разі договір навряд чи міг бути підписаний. Основа успіху переговорів з ТТП полягає в тісній ув'язці поступок конкретних держав країнам-партнерам із зустрічними вигодами, отриманими у відповідь.

Визначаючи перспективи функціонування організації, варто наголосити на тому, що програми, які реалізуються на основі цілей і завдань ТТП, з великою ймовірністю дадуть переваги економікам країн-учасниць, відкриваючи нові ринки для їхньої продукції і сприяючи модернізації технологій і систем управління.

Ратифікація угоди Конгресом США – процес досить тривалий. Угода не була представлена

Конгресу до президентських виборів. Передвиборча програма кандидата у президенти США Дональда Трампа містила негативну оцінку перспектив ТТП. Водночас Угода про утворення Транстихоокеанського партнерства символізує перехід до нового економічного порядку. Країни-учасниці ТТП пішли на поступки один одному заради досягнення спільної мети – створення вільного економічного простору в ключових країнах, що межують з Тихим океаном.

З'ясовуючи місце нової міжнародної організації на ринку економічної конкуренції, варто наголосити на суперечностях між Китаєм та США. Організація ТТП є відкритою для інших країн-членів АТЕС, зокрема для Південної Кореї та особливо для Китаю. Ця так звана відкрита архітектура була необхідна для підтримання прогресивної концепції ТТП, не турбуючись, що вона буде винятком для Китаю або змушуватиме інші країни вибирати між Китаєм і Заходом. Китай водночас показав, що він може встановлювати важливі регіональні інститути у формуванні АТР, і в цей час Сполучені Штати та їхні друзі мають життєздатну відповідь на свої інновації. За оптимістичних прогнозів Китай може увійти в ТТП, наслідком чого стане перетворення АТР на регіон економічного процвітання.

Водночас варто наголосити, що створення найбільшого в світі торгового блоку, який не включає Китай і Росію, рівнозначне створенню економічних розділових ліній у регіоні, від якого багато в чому залежить зростання світової економіки. Отже, ідея Транстихоокеанського партнерства (ТТП) пройшла шлях від консультацій між окремими державами в межах АТЕС у 1990-х рр., через угоду про тіснішу економічну співпрацю між чотирма малими державами (Нова Зеландія, Сінгапур, Чилі та Бруней) у 2005 р. до амбіційного проекту, переговори щодо якого велися до 5 жовтня 2015 р. (угода про створення підписана 4 лютого 2016 р.) за участю дванадцяти провідних країн АТР, враховуючи Японію і США. ТТП націлено на те, щоб раціоналізувати та уніфікувати економічну співпрацю між учасниками, оформити угоди про вільну торгівлю у чіткішу систему, яку можна заснувати на спільних правилах. Регулювання таких сфер діяльності, як інвестиції, державні закупівлі, конкурентна політика, а так само робота державних монополій і корпорацій, охорона довкілля і правила в сфері трудових взаємовідносин, реалізація і функціонування міжнародних ланцюгів постачань у межах глобальних виробничих ланцюгів – це усе головні аспекти створення без бар'єрного середовища для ведення бізнесу на території країн, які роблять близько 40 % світового ВВП. З огляду на всеосяжність покриття сфер

торгівлі, відкритість до приєднання третіх країн і включення до угоди пунктів “нового покоління” (права інтелектуальної власності, телекомунікації та екологічні стандарти), Транстихоокеанське партнерство отримало репутацію угоди “золотих стандартів”.

Водночас ТТП можна розглядати як запропоновану США політико-економічну альтернативу зростанню впливу Китаю в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Не має чіткої позиції щодо нової організації інший член АТЕС – Росія. Усі сладові проблематики Транстихоокеанського партнерства потребують подальших досліджень.

1. Городня Н. Д. Інтеграційні процеси в АТР в глобальну епоху: регіональна специфіка / Н. Д. Городня // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2012. – Вип. 18. – С. 77–83.
2. Двенадцать стран подписали соглашение о создании Транстихоокеанского партнерства [Електронний ресурс] / Веб-сайт: Lenta. ru. – Режим доступу: <https://lenta.ru/news/2016/02/04/tp/>
3. Дух и сила АСЕАН [Електронний ресурс] / Веб-сайт: Иллюстри- рованный журнал Вьетнам. – Режим доступу: <http://vietnam.vnanet.vn/russian/dukh-i-sila-asean/208619.html>;
4. Інформаційний портал: ABC News [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.abcnews.go.com>; 5. Наукові і Фінансові портали: bbc.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com>;
6. Подписан договор о создании Транстихоокеанского партнерства [Елек- тронний ресурс] / Інформаційний портал: Руфабула. – Режим доступу: [https://rufabula.com/news/2016/02/04/tp- signed](https://rufabula.com/news/2016/02/04/tp-signed)
7. Ремчукова В. К. ВТО, Транстихоокеанское партнерство и Преференциальные торговые соглашения XXI века / Ремчукова В. К. – Москва, 2016. – 54 с.
8. Ремчукова В. К. Транстихоокеанское партнерство: цели, вызовы и перспективы [Електронний ресурс] / Ремчу- кова В. Л. // Независимая газета. – Режим доступу: http://www.ng.ru/ideas/2015-02-27/5_partnership.html
9. Соглашение о Транстихоокеанском Сотрудничестве [Електронний ресурс] / Веб-сайт: Lex Digital Blog. – Режим доступу: <http://lexdigital.ru/2012/064/>
10. Транстихо- кеанское партнерство умрет не родившись [Електронний ресурс] / Інформаційний портал: Утро.ru. – Режим доступу: <https://utro.ru/articles/2016/11/11/1304472.shtml>
11. Шергін С.О. Дилема Азійсько-Тихоокеанського регіона- лізму [Електронний ресурс] / С. О. Шергін // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2015. – Вип. 22(2). – С. 36–49. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/>
- UJRN/Nvdau_2015_22(2) 6 12. Trans Pacific Partnership trade deal signed in Auckland [Електронний ресурс] / Інформаційний портал: ABC News. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/news/business-35480600>;
13. Trans-Pacific Partnership: Prospects and Challenges [Електронний ресурс] / Інформаційний портал: The Diplomat. – Режим доступу: <http://thediplomat.com/2015/10/trans-pacific-partnership-prospects-and-challenges/>

1. Horodnia N. D. Intehratiini protsesy v ATR v hlobalnu epokhu: rehionalna spetsyfika / N. D. Horodnia // Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy. – 2012. – Vyp. 18. – S. 77–83.
2. Dvenadtsat stran podpisali soglashenie o sozdanii Transtikhookeanskogo partnerstva [Elektronnyi resurs] / Veb-sait: Lenta. ru. – Rezhym dostupu: <https://lenta.ru/news/2016/02/04/tp/>
3. Dukh i sila ASYeAN [Elektronnyi resurs] / Veb-sait: Illyustrirovanny zhurnal Vietnam. – Rezhym dostupu: [http://vietnam.vnanet.vn/russian/ dukh-i-sila-asean/208619.html](http://vietnam.vnanet.vn/russian/dukh-i-sila-asean/208619.html)
4. Informatsiyniy portal: AVS News [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://www.abcnews.go.com>
5. Naukovi i Finansovi portaly: bbc.com [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.bbc.com>
6. Podpisan dogovor o sozdanii Transtikhookeanskogo partnerstva [Elektronnyi resurs] / Informatsionnyy portal: Rufabula. – Rezhym dostupu: [https://rufabula.com/news/ 2016/ 02/04/tp-signed](https://rufabula.com/news/2016/02/04/tp-signed)
7. Remchukova V. K. VTO, Transtikhookeanskoe partnerstvo i Preferentsialnye torgove soglasheniya XXI veka / Remchukova V. K. – Moskva, 2016. – 54 s.
8. Remchukova V. K. Transtikhookeanskoe partnerstvo: tseli, vyzovy i perspektivy [Elektronnyi resurs] / Remchukova V. L. // Nezavisimaya gazeta. – Rezhym dostupu: [http://www.ng.ru/ideas/2015-02- 27/5_partnership.html](http://www.ng.ru/ideas/2015-02-27/5_partnership.html);
9. Soglashenie o Transtikhookeanskom Sotrudnichestve [Elektronnyi resurs] / Veb-sait: Lex Digital Blog. – Rezhym dostupu: <http://lexdigital.ru/2012/064/>
10. Transtikhokeanskoe partnerstvo umret ne rodivshis [Elektronnyi resurs] / Informatsionnyy portal: Utro.ru. – Rezhym dostupu: [https://utro.ru/articles/ 2016/11/11/ 1304472.shtml](https://utro.ru/articles/2016/11/11/1304472.shtml)
11. Sherhin S. O. Dylema Azijsko-Tykhookeanskoho rehionalizmu [Elektronnyi resurs] / S. O. Sherhin // Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy. – 2015. – Vyp. 22(2). – S. 36–49. – Rezhym dostupu: <http://nbuv.gov.ua/>
- UJRN/Nvdau_2015_22(2) 6 12. Trans Pacific Partnership trade deal signed in Auckland [Elektronnyi resurs] / Informatsiyniy portal: AVS News. – Rezhym dostupu: <http://www.bbc.com/news/business-35480600>
13. Trans-Pacific Partnership: Prospects and Challenges [Elektronnyi resurs] / Informatsiyniy portal: The Diplomat. – Rezhym dostupu: <http://thediplomat.com/2015/10/trans-pacific-partnership-prospects-and-challenges/>